

PRZYWRACAĆ (65) *vb impf*

W inf -wra-; *w pozostałych formach* -wrą- (18), -wra- (16); -wrą- *KromRozm III, LubPs, GroicPorz, GórnDworz, KuczKat, BudBib, ModrzBaz, SkarŻyw* (2), *StryjKron, ArtKanc, WujNT* (4); -wra- *OpecŻyw, KrowObr* (2), *CzechRozm*; -wrą- : -wra- *Mącz* (2:2), *SarnStat* (1:10); *drugie a jasne*.

inf przywracać (5). ◊ *praes 1 sg* przywracam (2). ◊ *2 sg* przywracasz (1). ◊ *3 sg* przywraca (34). ◊ *1 pl* przywracamy (11). ◊ *3 pl* przywracają (1). ◊ *praet 2 sg m* -ś przywracał (1). ◊ *3 sg m* przywracał (2). *f* przywracała (1). ◊ *3 pl m pers* przywracali (1). ◊ *con 3 pl m pers by* przywracali (1). ◊ *part praes act* przywracając (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII (z Cn) – XVIII w. s.v. przywrócić.

1. *Powodować ponowne pojawienie się czegoś, co było i przestało istnieć; restituere, revocare Cn [co] (35) :*

Przen: O wartościach duchowych [komu, czemu] (3) : StryjKron 230; [Chrystus] wftaie: y rozbiwfy chmury/ y vćifzywfy wiatry/ wielką pogodę y pokoy/ przywraca kościołowi fwemu. WujNT 35.

przywracać przez co (1): A iako cięłą znaczy naświętfzą ofiárę [...]: tak fźatá przednieyfza znaczyć może niewinność onę pierwfzą/ którą nam Bog przywraca przez pokutę WujNT 259.

W charakterystycznych połączeniach: przywracać niewinność, pogodę, pokoy, szczęście.

a. *O zdrowiu (32) : Popioł z kopyta mulego z oleiem bagnifkowem/ włofy oblazłe przywracza. FalZioł IV 12d; Mozg Orłowy á żoć z miodem iarzącym zmiefzany/ iałność wzroku przywraca oczi pomazuiąc FalZioł IV 17b, I 95b, II 23, IV 11c [2 r.], 18a, 22d.*

przywracać do czego (1): Wino białe [...] iad wyciága z wnątrza/ Duchy żywiołne pofila/ y gich mocz do wfzythkich członkow przywraca FalZioł I 156b.

przywracać komu (5): Y zá mily Iezu ty fą [twoje złe uczynki, za które byłeś ukrzyżowany]/ ijżes niemotzné vzdráwiál/ flepé ofwiętfzál, głuchy^m fluch przywratzál/ trędowaté oczyfciál/ grzeffnym grzechy odpulfzczál OpecŻyw 134; ArtKanc N15; WujNT 152. Cf »zdrowie przywracać«, »zginęłe przywracać«.

W przeciwstawieniu: »oddalać (2), odganiać (2)... przywracać« (4): Sok blufzczow zmiefzany z oleykiem gorzkich migdałow wpulfzczony w wfzy/ głuchoć oddala á fluch przywracza. FalZioł I 48d, V 79v; KrowObr 96; KuczKat 275.

W charakterystycznych połączeniach: przywracać barwę (na licu) (2), chciwość (chęc) ku jedzeniu (2), cudność, krasę na obliczu, moc do członkow, mowę (3), pamięć, rozum, sen (4), (dobry) sluch (3), włofy oblazłe, wzrok (jasność wzroku) (5).

Zwroty: »[co] stracone, zginęłe przywracać« [w tym: komu (1)] [szyk zmienny] (9:5): á potym oną wodą myiay czełto nacieraiącz tył głowy/ przywracza ftraczoną pamięć á złą naprawia FalZioł I 17a; Też woda w ktorey wrzała lactuka/ dana ku picciu ftrochą czukru/ [...] Sen thez ftraczoney przywracza. FalZioł I 74b, ‡2b, ‡3f, ‡4e, ‡‡f, I 63c (14).

»zasię przywracać« (2): fok ftego korzenia wycifniony á poti^m z rożane^m oleykiem á z ocztem zmiefzany, pamięć zginęłą dokończá [lege: do końca]: zafię przivracza FalZioł I 109c; KrowObr 96.

»zdrowie przywracać« [w tym: komu (1)] (3): *KrowObr* 96; ielli też cień Świętych dokąd byli ná świecie/ y niemocy odganiał/ y zdrowie przywracał/ ktoż będzie śmiał tego przeć/ iż Pan Bog przez święte prochy/ przez kości/ [...] tyż cudá dziwnym obyczáiem spráwuie? *KuczKat* 275; *WujNT* 796.

Szereg: »przywodzić albo przywracać« (1): [opium] Drugá ma moc zwieraiącą len przywodzi/ albo przywracza *FalZioł* I 95a.

2. *Oddawać, zwracać; restituere Cn* [w tym: kogo, co komu, czemu (7)] (9) : A on (rozumey Yulius papyż) [...] ná wíchod flońcá pifał/ káždemu [z *wygnanych biskupów*] ftolicę yego przywracáyac. *KromRozm III* O5v.

przywracać w co [= jako co] (6): tę Ziemię Królestwu Polfkiému [...] w część/ w włafność/ y w tytuł Koronny przywracamy *SarnStat* 1038 [*idem* (2)], 1058, 1188. Cf *przywracać w co* czym.

przywracać w co czym (3): tym Liŕtem náŕzym iuż záraz w spółeczność/ w część/ y w włafność Korony Polfkiéy przywracamy [*Księstwo Kijowskie*] *SarnStat* 1059, 1038, 1188.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *VotSzl B* cf *W przeciwstawieniu*.

W przeciwstawieniu: »odbierać ... przywracać« (1): Krolowi Stephánowi/ nie ciężko było [*dla obrony i sławy ojczyzny*] [...] to co był on Tyran [*moskiewski*] od W. X. Litewfkiego nieftuŕźnie odiał/ męźnie odbierác/ y Rzeczypoŕp: przywracác. *VotSzl B*.

W charakterystycznych połączeniach: *przywracać stolicę, ziemię(-e)* (3); *przywracać w tytuł Korony* (3), *w włafność Korony Polskiej* (3).

Przen (1) :

W przeciwstawieniu: »odwracać ... przywracać« (1): oná [*miłość pochodząca od Boga*] przyczyná iest/ iż niebieŕka zwierzchność/ ziemfká spráwuie: oná odwraca vmyŕły ludzkie od bezecenŕtwa: á przywraca ie Bogu *GórnDworz* Mm6v.

3. *Powodować powróć; reducir PolAnt, Mącz, JanStat, Cn; revocare JanStat, Cn; reponere, restituere Cn* [kogo; w tym: dokąd (6)] (8) : *BudBib Ier* 29/10; poddáné náŕzé ták duchowné iáko ŕwietckie/ do ciála y iedności przerzeczonégo zacnégo Polfkiégo Królestwa przywracamy/ pod Artykuły niżey opifánémi. *SarnStat* 1124.

Zwroty: »przywracać do ojczyzny« = *facere reducem in patriam Mącz, Cn* (1): Tu me sola reducem in patriam facis, Dla ciebie lie ŕam do domu wracam/ álbo ty mie ŕamá przywracáŕz do oycziŕny [!]. *Mącz* 96d.

»przywracać na stolicę« (1): Wypráwił poŕty ŕwoie Papieŕ [...] karzac złe poŕtępki iego [*cesarza*] / á przywracáiac S. Ianá ná iego ftolicę [*tj. do Konstantynopola*]. *Skarŕzyw* 89.

Przen (4) :

przywracać ku czemu przez co (1): O toŕz ia/ tym zakonem/ ábo ŕłowem/ názywam Ewánieliá/ [...] ktorá Bog ŕam w ŕercá wráwuie. Iákoby ku onemu przyrodzonemu zákonowi człowieká przez wnétrzne odrodzenie/ y odnowienie y ducha ŕwe⁸⁰ ŕ. wráwuiać y przywracáiac *CzechRozm* 93.

Zwroty: »w ojczyznę, ku ojczyźnie przywracać« (1:1): [*Jezu, zesłan jesteś na świat*] rozprofzone zgromadzac/ pielgrzymuiaćze w twoię oycziŕnę przywraczać *TarDuch* D3; *RejPos* 149v.

»przywracać zaŕ (a. zasie)« [w tym: do czego (1), ku czemu (1)] [*szyk zmienny*] (2): za małem vznanim a pokorá wiele kroc go [*człowieka grzesznego*] zaŕie ku niey [*obiecanej ojczyźnie swej*] przywracać

raczyłz [*Panie*]. *RejPs* 149v; Ktoż da Izraelowi w Sionu zbawyenyne/ Iedno Bog który kroci tak frogye wyżyenyne/ Przywracáyac zaś lud fwoy do miełkány fwego *LubPs* N6.

4. *Sprawiać, że ktoś albo coś stanie się znowu tym albo takim jak poprzednio; restituere* *Modrz, JanStat, Cn; instaurare* *Mącz, Cn* [w tym: kogo, co (10)] (12) :

Zwroty: »ku całości przywracać« (1): *Instauro, Náprawiam/ odnawiam/ ku całości przywracam. Mącz* 171b.

»przywracać do pierwszego [czego], ku pierwszemu [czemu]« [*szyk zmienny*] (3:2): *Abowiem pan bog przyimuie cząsem ná fwą pracą fprawy iego [pokornego grzesznika] á ku pierwfem ftanowi przywraca fnadnie żywot iego* *RejPs* 62; *Státut nász [...]* we wśyftkich punktciéch/ y we wśyftkim iego brzemieniu/ do mocy y do władzý piérwzýy przywracamy [*vigori et auctoritati pristinae restituimus* *JanStat* 610] *SarnStat* 607, 807, 810 [2 r.].

»przywracać ku prawu swemu« (1): *Przeto thego N. przywracamy ku Práwu fwemu/ y powylfzamy Práwo iego/ bierzemy go z rąk nieprzyaíciół iego/ y dájemy go przyaícielom iego. GroicPorz* o2.

»przywracać ku wolności« (1): *Assero in libertatem, Wymuyę z niewoley á przywracam ku wolności. Mącz* 387c.

»ku (pirwszemu) zdrowiu, do zdrowia [czym] przywracać« [*szyk zmienny*] (3:1): *KrowObr* 82; *Helleborum [...]* *Herba, Ciemierzicá. Latine veratrum, Mdłość głowy álbo ząwracánie* przywraca ku zdrowiu. *Mącz* 154b; *woleliby áby wiefzta onych niemocnych część pomárlá/ niżli áby on lekarz wdzielił náuki fwey/ á dał fpofoleczenia drugim/ ktorziby ná miefscu iego leczyli niemocne/ á ku pirwzemu zdrowiu przywracáli [ad sanitatem restituendis].* *ModrzBaz* 92; *Chore téfz niektore ná cíele cudownie leczylá: przepukłe dziátki/ ręki fwey kładzienim/ do zdrowia przywracálá* *SkarŻyw* 581.

»znowu zaś przywracać« (1): *Rufzenie które było zániecháné, znowu zaś przywráca ku piérwzému zwyczáiwowi. SarnStat* 810.

*** *Bez wystarczajúcego kontekstu* (1) : *Evolvere, przywraczacz* *BartBydg* 219b.

Formacje współrdzenne cf WROCIĆ.

Cf [PRZYWRACAJĄCY], PRZYWRACANIE, PRZYWRACANY